

Cultural Barriers Affecting Empowerment Derived from Employment among Women with Disabilities in Khorramabad, Iran

Azar Rahmani Nezhad¹, Gholamreza Tajbakhsh^{2*}, Mohammadreza Hosseini³

1. PhD Candidate in Sociology, Faculty of Social Sciences, Islamic Azad University (Science and Research Branch), Tehran, Iran azar.rahmani95@gmail.com
- 2*. Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Ayatollah of Borujerdi University, Borujerd, Iran (**Corresponding Author**); tajbakhsh@abru.ac.ir
3. Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Ayatollah of Borujerdi University, Borujerd, Iran; m.hosseini@abru.ac.ir

Original Article

Abstract

Background and Aim: The significant influence of cultural contexts on the employment challenges faced by women with disabilities is undeniable. To enhance the occupational empowerment of this group, it is essential to identify and eliminate cultural barriers that hinder their progress. This study seeks to examine the connection between societal cultural barriers and the employment experiences of women with disabilities.

Data and Method: This research employs a quantitative, survey-based approach, focusing on women with disabilities in Khorramabad city, who were selected through simple random sampling method. Data were collected using a questionnaire designed by the researchers. To ensure validity, face validity was established by consulting experts. For reliability assessment, confirmatory factor analysis and Cronbach's alpha coefficient were applied, with results confirming the instrument's validity and reliability. The sample size was determined to be 185 individuals using Sample Power software, then increased to 200 to ensure reliability.

Findings: The findings indicated that as experiences of oppression, gender stereotypes, and minority status among women with disabilities increase, their ability to find employment diminishes. Structural equation modeling results demonstrated a significant effect of these cultural barriers on the employment opportunities for women with disabilities in Khorramabad.

Conclusion: This study's results suggest that addressing and reducing cultural barriers in society is essential for empowering women in the workforce. Overall, cultural obstacles in society hinder growth and development, especially regarding the employment and empowerment of women with disabilities.

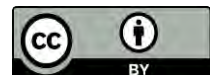
Keywords: Cultural barriers, Disability, Employment, Minority oppression, Women.

Key Message: Employment and economic empowerment are among the issues facing women with disabilities in Khorramabad, mainly due to societal cultural structures. Tackling and removing these cultural barriers can significantly promote economic independence, participation, and job opportunities for women with disabilities.

Received: 03 November 2024

Accepted: 01 May 2025

Citation: Rahmaninezhad, A., Tajbakhsh, Gh., Hoseini, M. R. (2025). Cultural barriers affecting empowerment derived from employment among women with disabilities in Khorramabad, Iran. *Journal of Social Continuity and Change*, 4(3), 439-465. <https://www.doi.org/10.22034/JSCC.2025.22340.1179>

Extended Abstract

Introduction

One of the most essential issues facing various societies is disability. This issue presents numerous complications that emerge differently across cultures. Historically, perspectives on disability and approaches to supporting individuals with disabilities have evolved, yet it is important to recognize that past socio-cultural barriers, particularly in developing countries like Iran, persist. In general, people with disabilities are less present in society than people without disabilities, they often find their social interactions limited, even the existence of educational systems and health care and social services available to compensate for the limitations and physical defects in doing personal things. Or they have had little effect (Shakespeare, 2010: 268), and they have not been able to remove the social and cultural barriers of presence in the society (Baker et al, 2010: 148).

In light of this, the present research seeks to identify the social contexts that prevent women with disabilities from gaining employment, examining the socio-cultural factors that contribute to this issue. The ultimate goal is to offer solutions and recommendations to overcome these challenges. Therefore, this research specifically focuses on the cultural barriers and employment difficulties faced by women with disabilities in Khorramabad city and the surrounding province.

Methods and Data

This research employs an analytical approach combined with structural equation modeling. The statistical population consists of all women with disabilities residing in Khorramabad city. A random sampling method was used, and the sample size was determined to be 185 individuals using the "Sample Power" software, set at an error level. To improve accuracy and account for incomplete questionnaires, the sample size was increased to 200 participants. Reliable samples were collected by identifying rehabilitation and welfare centers in Khorramabad, from which questionnaires were randomly distributed to respondents.

Regarding the research entry criteria, only women with disabilities were included, while responses with incomplete answers were excluded. In the end, responses from 200 participants were analyzed. Before completing the questionnaire, respondents were assured confidentiality to follow ethical guidelines. For statistical and inferential analysis, a personal computer with "SPSS 26" was used, while "Amos Graphics 24" handled structural equation modeling.

Findings

Table 1 presents the results of the Pearson correlation analysis conducted to examine the relationships between the independent and dependent variables of the study, as well as among the various dimensions under consideration.

Table 1. Results of Pearson correlation coefficients between dimensions of cultural barriers and dimensions of employment of women with disabilities

Independent variables	Independent variables					
	Political ability		Cultural competence		Economic ability	
	R	sig	r	sig	r	sig
The experience of oppression	-0.506**	0.001	-0.592**	0.001	-0.438**	0.001
Gender stereotypes	-0.043	0.534	0.107	0.132	0.068	0.337
Minority	-0.209*	0.003	-0.156*	0.027	-0.286**	0.001
Alienation	0.035	0.621	0.046	0.516	-0.108	0.126
Cultural barriers	-0.443**	0.001	-0.197**	0.005	-0.333**	0.002
Total correlation of two variables	-0.461**			0.000		

n =200 *P<0.05, **P<0.01

The findings presented in Table No. 1 reveal a significant inverse relationship between cultural barriers and the employment of women with disabilities in Khorramabad city, with a Pearson correlation coefficient of -0.461 at a significance level of 0.001. This suggests a moderate to strong relationship, indicating that as women with disabilities in Khorramabad encounter more cultural obstacles, their employment opportunities decrease. Therefore, with 99% confidence, it can be concluded that these variables are indeed related, and the results can be generalized to the broader statistical population. Furthermore, it is noteworthy that the experience of oppression and minority status strongly correlates with various dimensions of employment for women with disabilities. This relationship is also inverse and significant, suggesting that as the experience of oppression and minorityization increases among these women, their economic, cultural, and political capacity related to employment diminishes.

Conclusion and Discussion

In conclusion, it is essential to recognize that cultural barriers have a significant impact on the employment status of women with disabilities in Khorramabad. Overcoming these barriers can substantially enhance their economic empowerment and increase job opportunities. Conversely, if these barriers intensify, the employment prospects for these

women could worsen, and their overall capabilities may be further limited. It is crucial to prioritize the needs of organizations supporting individuals with disabilities. Furthermore, updating employment laws for women with disabilities and creating various media platforms that focus on their rights and challenges can play a key role in promoting their empowerment and improving their employment outcomes.

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

In this research, all scientific and ethical standards have been fully observed, and the confidentiality of participants' identity information has been protected.

Acknowledgments

This article is derived from the first author's doctoral dissertation in Economic Sociology and Development, completed at the Faculty of Social Sciences, Islamic Azad University—Science and Research Branch. The authors extend their gratitude to all the participants in this research, as well as to the esteemed reviewers whose insights contributed to enhancing the quality of this paper.

Funding

No financial support was received for the research.

Authors' Contributions

Azar Rahmani Nejad prepared the initial draft of the article. Gholamreza Tajbakhsh, as thesis supervisor, provided supervision and guidance throughout the research and was responsible for submitting the article and responding to reviewer feedback. Mohammadreza Hosseini, as thesis advisor, provided important methodological insights and contributed to the methodology of the study.

Conflicts of Interest

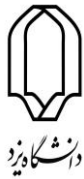
The authors declared no conflict of interest.

Author's ORCID:

Azar Rahmaninezhad <https://orcid.org/0009-0003-9482-4181>

Gholamreza Tajbakhsh: <https://orcid.org/0000-0002-1155-8857>

Mohammadreza Hoseini: <https://orcid.org/0000-0002-2145-391X>

موانع فرهنگی مؤثر بر توانمندی حاصل از اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم آباد

آذر رحمانی نژاد^۱، غلامرضا تاجبخش^{۲*}، محمدرضا حسینی^۳

۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران؛ azar.rahmani95@gmail.com

۲- استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت الله بروجردی (ره)، بروجرد، ایران (نویسنده مسئول)؛ Tajbakhsh@abru.ac.ir

۳- دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آیت الله بروجردی (ره)، بروجرد، ایران؛ m.hosseini@abru.ac.ir

مقاله پژوهشی

چکیده

زمینه و هدف: نقش تعیین‌کننده زمینه‌های فرهنگی در چالش‌های اشتغال زنان دارای معلولیت، غیرقابل انکار است. به جهت آنکه ارتقای توانمندی‌های شغلی این گروه از زنان وابسته به شناسایی و رفع موانع فرهنگی بازدارنده است، لذا در پژوهش حاضر، رابطه موانع فرهنگی موجود در جامعه و اشتغال زنان دارای معلولیت مورد توجه و مطالعه قرار گرفته است.

روش و داده‌ها: روش پژوهش حاضر کمی و از نوع پیمایش است، جامعه آماری این پژوهش شامل زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد است که به روش تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. داده‌های پژوهش با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته گردآوری و برای تحلیل روایی از اعتبار صوری مبتنی بر مراجعه به خبرگان و صاحب‌نظران استفاده شده است. برای پایایی از تحلیل عاملی تأییدی و ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که نتایج آن حکایت از اعتبار و پایایی ابزار پژوهش دارد. حجم نمونه با استفاده از نرم‌افزار سمپل پاور ۱۸۵ نفر بوده که برای حصول اطمینان این تعداد به ۲۰۰ نفر افزایش یافت.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که هر چقدر تجربه ستم‌دیدگی، کلیشه‌های جنسیتی، اقلیت‌سازی در میان زنان دارای معلولیت افزایش پیدا کند، توانمندی آنها در جهت اشتغال کاهش پیدا می‌کند. نتایج مدل‌سازی معادله ساختاری، اثرگذاری موانع فرهنگی فوق را بر اشتغال زنان دارای معلولیت در شهر خرم‌آباد نشان داد.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که کاهش موانع فرهنگی در جامعه، نقش مهمی در توانمندی زنان در حوزه اشتغال دارد. به‌طور کلی وجود این‌گونه موانع فرهنگی در جوامع، رشد و بالندگی جامعه را از جمله اشتغال و توانمندی زنان دارای معلولیت را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

واژگان کلیدی: اشتغال، اقلیت‌سازی، زنان، ستم‌دیدگی، موانع فرهنگی، معلولیت.

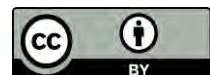
پیام اصلی: اشتغال و توانمندی اقتصادی، از جمله مسائل پیش روی زنان دارای معلولیت در شهر خرم‌آباد است که تا حد زیادی در ساختارهای فرهنگی جامعه ریشه دارد. تلاش برای رفع موانع فرهنگی موجود در این زمینه، می‌تواند نقش اساسی در توانمندی اقتصادی و فعالیت و اشتغال زنان دارای معلولیت ایفا نماید.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۳

ارجاع: رحمانی نژاد، آذر؛ تاجبخش، غلامرضا؛ حسینی، محمدرضا (۱۴۰۴). موانع فرهنگی مؤثر بر توانمندی حاصل از اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد.

تداوم و تغییر اجتماعی، ۴(۳)، ۴۶۵-۴۳۹. <https://doi.org/10.22034/JSCC.2025.22340.1179>

مقدمه و بیان مسأله

یکی از مسائلی که جوامع مختلف با آن درگیر هستند، مسأله معلولیت است. معلولیت از آن جهت مسأله است که پیچیدگی‌های فراوانی را به همراه دارد که در فرهنگ‌های مختلف به شیوه‌های گوناگون خود را نشان می‌دهد. در طول تاریخ نوع نگاه به معلولیت و نحوه برخورد با افراد معلول روند رو به رشد و مسیر تکاملی داشته است، اما باید اذعان کرد که موانع اجتماعی-فرهنگی گذشته در رابطه با مسأله معلولیت خصوصاً در میان کشورهای در حال توسعه‌ای مانند ایران همچنان وجود دارد. به‌طور کلی افراد دارای معلولیت نسبت به افراد بدون معلولیت، کمتر در جامعه حضور دارند، آنها غالباً تعاملات اجتماعی خود را محدود می‌دانند، حتی وجود سیستم‌های آموزشی و مراقبت‌های بهداشتی و خدمات اجتماعی در دسترس که محدودیت و نقص بدنی در انجام امور شخصی را جبران یا کم اثر کرده‌اند (Shakespear, 2010: 268)، هم نتوانسته‌اند موانع اجتماعی و فرهنگی حضور در جامعه را برطرف کنند (Baker et al, 2010: 148).

مسأله معلولیت افراد جامعه زمانی جدی‌تر می‌شود که مسأله تبعیض جنسیتی نیز با آن همراه شود. معلولیت در زنان به نحوی است که در انجام تمام یا قسمتی از فعالیت‌های عادی زندگی یا اجتماعی با وجود نقایص مادرزادی یا اکتسابی در قوای جسمانی یا روانی ناتوان هستند، باعث محدودیت و ناتوانی در انجام فعالیت روزانه و طبیعی می‌شود (نوراحمدی و رضوانی‌مفرد، ۱۴۰۲: ۱۲۰). زنانی که معلولیت دارند، به‌واسطه دو خصیصه زن بودن و داشتن معلولیت، موضوع تبعیض مضاعف بوده و در مقابل انواع خشونت و بی‌عدالتی، نسبت به دیگران آسیب‌پذیرتر هستند. در واقع تبعیض همان مفهوم کلیدی است که مسائل پیش روی افراد معلول را می‌توان بر پایه آن تبیین کرد و در خصوص زنان دارای معلولیت، تبعیض به‌واسطه زن بودن نیز داخل در موضوع می‌شود. تبعیض مزبور گاه چندسویه و چندگانه است و گاه چند مسأله، تبعیض‌های متفاوتی را به زنان وارد می‌کند (پروین و شعبانی، ۱۴۰۰: ۱۰۵۰).

زنان دارای معلولیت در مواجهه با معلولیت از زمان آغاز شناخت بدن خود، با نوعی چالش و کلنجار ذهنی دست‌وپنجه نرم کرده‌اند. مشاهده وضعیت جسمانی خود، توأم با نوع یا انواعی از نقص یا ناتوانی در زندگی فردی برای زنان معلول چالش بزرگی به حساب می‌آمده، به‌ویژه زمانی که درک این وضعیت جسمانی در ارتباط با دیگری به‌صورت امر اجتماعی درآمده است؛ زیرا در ارتباط با دیگر انسان‌ها که اولین آنها افراد خانواده‌های‌شان بوده، امکان مقایسه اندام‌ها و توانایی‌های‌شان فراهم شده است. در اینجا درک زنان معلول از وضعیت خود، بسیار عمیق‌تر و فشار روانی حاصل از آن مضاعف شده است. در موارد بسیاری، وضعیت ادراکی و تفسیری زنان از خود و جسم خود، به انزوای شدید منجر شده است، به‌طوری که حاضر به حضور در هیچ جمعی نبوده‌اند (رستمیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۵).

اساساً مسأله اشتغال زنان دارای معلولیت، بحث مهمی است که پرداختن به آن از جهات مختلف، می‌تواند به ریشه‌یابی برخی از دشواری‌های زندگی زنان دارای معلولیت کمک کند. اشتغال زنان دارای معلولیت همواره در جامعه ایرانی یک مسأله جدی بوده است که ذهن بسیاری از محققین را به خود مشغول کرده است. نتایج مطالعات پیشین چون پژوهش‌های صادقی فسایی و فاطمی‌نیا (۱۳۹۳)، محمودی و شعبان‌نیا (۱۳۹۷)، زرنشان (۱۳۸۷)، شریفیان‌ثانی و همکاران (۱۳۸۵) و زینعلی (۱۳۸۰) در نسبت با مسأله اشتغال زنان دارای معلولیت نشان می‌دهد که مسأله اشتغال و توانمندسازی زنان دارای معلولیت در ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی بسیار مهم و بر زندگی زنان دارای معلولیت بسیار اثرگذار است. توانمندسازی زنان دارای معلولیت در حوزه اشتغال هم در بعد ذهنی و روانشناختی و هم در بعد عینی و ارتقای رفاه و کیفیت زندگی برای این قشر جامعه بسیار مهم است.

بر طبق آخرین آمار سازمان بهداشت جهانی چیزی در حدود یک میلیارد معلول در سرتاسر جهان وجود دارد و در این بین نزدیک به ۸۰ درصد افراد دارای معلولیت در کشورهای در حال توسعه‌ای همچون ایران زیست می‌کنند (World Health Organization, 2022). در ایران نیز بر طبق آخرین آمار سازمان بهزیستی کشور نزدیک به ۲ میلیون معلول در کشور وجود دارد که حدود ۳۵ درصد آنها زنان هستند و ۶۵ درصد این جمعیت را مردان تشکیل می‌دهند (به نقل از: سخنگوی سازمان بهزیستی کشور، ۱۴۰۱). براساس آمار ارائه شده باید اذعان کرد که بخش مهمی از جامعه ایرانی از معلولین و زنان دارای معلولیت تشکیل می‌دهند و پرداختن به مسأله معلولیت زنان و موانع حضور اجتماعی و اشتغال آنها در جامعه ضروری است. این واقعیت غیرقابل انکار است که معلولین در کشور ما با مسائل و مشکلات متعددی با زمینه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی رو به رو هستند و به دلیل شرایط جسمی این افراد، پذیرش و تعامل آنها در جامعه توسط سایر افراد تا حدود زیادی دشوار شده است. در این بین وضعیت زنان معلول نسبت به مردان معلول سخت‌تر است. زنان معلول از جمله گروه‌های خاص اجتماعی هستند که به دلیل نقص جسمانی ممکن است به‌طور مضاعف از فرصت‌ها و امکانات اجتماعی و خصوصاً موقعیت شغلی و اشتغال بی‌بهره باشند. شرایط سخت زندگی و تأمین هزینه‌های زندگی برای افراد معلول و خصوصاً زنان می‌طلبد که آنها از شغلی بهره‌مند باشند که در رفع مشکلات اقتصادی زندگی نظیر تهیه وسایل زندگی، خوراک، مسکن و ... به آنها کمک کند. نحوه تعامل این قشر خاص از زنان جامعه با افراد سالم یکی از موارد مهمی است که بایستی با نگاهی جامعه‌شناختی به آن پرداخته شود، درک این تعاملات و فهم موانع و مشکلات زندگی اجتماعی زنان معلول می‌تواند به فهم جایگاه‌شان در جامعه و شناسایی موانع و مشکلات شکوفایی، اشتغال و خودکفایی آنها کمک کند.

معلولیت یک مسأله جهانی است و جامعه ایرانی نیز مانند سایر جوامع با مسأله معلولیت درگیر است. یکی از استان‌های کشور که به شدت با مسأله معلولیت درگیر است، استان لرستان است. بر طبق آخرین آمار در استان لرستان بیش از ۴۹ هزار معلول زندگی می‌کنند و در این میان، شهر خرم‌آباد با نزدیک به ۹ هزار معلول، در بین شهرهایی قرار دارد که بیشترین تعداد معلولین را به خود اختصاص می‌دهد (عمودی‌زاده، ۱۴۰۳). البته آمار دقیقی در خصوص زنان معلول و معلولین استان لرستان و شهر خرم‌آباد وجود ندارد، اما زنان نزدیک به نیمی از معلولین این شهر را تشکیل می‌دهند (عمودی‌زاده، ۱۴۰۳). از سوی دیگر به لحاظ اشتغال، استان لرستان در بین استان‌هایی قرار دارد که با مسأله بیکاری و فقدان اشتغال کافی و مناسب برای شهروندان و خصوصاً نسل جوان مواجه است (عمودی‌زاده، ۱۴۰۳). این مسأله خصوصاً زمانی مهم‌تر می‌شود که اشتغال معلولین و خصوصاً زنان معلول به میان می‌آید. از سوی دیگر استان لرستان به لحاظ ساختار فرهنگی و خصوصاً قومیتی نیز شرایط خاصی دارد که نوع نگاه به مسأله اشتغال زنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و همه این مسائل، وجه پروبلماتیک مسأله اشتغال زنان را پررنگ‌تر می‌کند.

بر این اساس در پژوهش حاضر برآنیم تا به شناسایی بسترها و زمینه‌های اجتماعی که مانع از اشتغال زنان معلول می‌شود بپردازیم و عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر آن را مورد بررسی قرار داده و در نهایت به ارائه راهکارها و پیشنهادهاتی برای آن بپردازیم. براساس آنچه گفته شد هدف پژوهش حاضر بررسی موانع و مشکلات فرهنگی اشتغال زنان دارای معلولیت در استان و به‌ویژه شهر خرم‌آباد است.

پیشینه تجربی

در چند سال اخیر، در حوزه علوم انسانی و خصوصاً علوم اجتماعی، پژوهش‌های متعددی در رابطه با معلولیت صورت گرفته است و بخشی از این مطالعات درنسبت با مسأله اشتغال افراد دارای معلولیت صورت گرفته است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

مردانی (۱۴۰۲)، با استفاده از روش پدیدارشناختی و حجم نمونه ۱۵ نفر از زنان معلول جسمی-حرکتی شهر راور که به صورت هدفمند انتخاب شده بودند به این نتیجه رسید که درک و تفسیر اکثریت این زنان از نفوذ محدودیت‌های ناشی از معلولیت جسمی-حرکتی و کلیشه‌های اجتماعی ضد معلولیت در ازدواج و زندگی مشترک‌شان منفی است و فقط تعداد اندکی از آنان به یک ازدواج موفق و خشنودکننده دست یافته‌اند. این موضوع بیانگر ازدواج توأم با فرصت‌ها و تهدیدهای دوگانه‌ای مانند توفیق-ناکامی است. لطیفیان و همکاران (۱۳۹۹)، با استفاده از روش فراتحلیل و با بررسی ۲۶ مطالعه مربوط به حوزه معلولیت که به صورت هدفمند انتخاب شدند به این نتیجه رسیدند که معلولیت بر بعد اجتماعی زندگی افراد دارای معلولیت تأثیرگذار است و این افراد با چالش‌های متعددی در زندگی اجتماعی چون اشتغال، پذیرش اجتماعی و طرد اجتماعی مواجه هستند.

محمودی و شعبان‌نیا (۱۳۹۷)، در مطالعه‌ای به تبیین آسیب‌شناسانه قوانین و مقررات حمایتی اشتغال زنان معلول در حقوق ایران پرداختند. این پژوهش با بهره‌گیری از راهبرد پیمایش و ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده کرده و جامعه آماری آن شامل زنان ۲۰ تا ۵۰ ساله معلول شهر تهران است. نتایج حاصل از این پژوهش حکایت از کم‌رنگ بودن قانون استخدامی برای معلولین، شناخت کافی نداشتن صاحبان صنایع و کارفرمایان از توانایی‌های زنان معلول و اختصاص نیافتن هیچ اصلی در قانون اساسی به وضعیت معلولین از مهم‌ترین موانع اشتغال زنان شهر تهران بوده است. مطالعه صادقی‌فسایی و فاطمی‌نیا (۱۳۹۳) به این نتیجه رسید که جامعه معلولین از حیث دسترسی به فضاهای اجتماعی، آموزش، اشتغال، برابری فرصت‌ها و منابع اقتصادی رنج می‌برند.

زرنشان (۱۳۸۷)، با بررسی اسناد مربوط به حق اشتغال افراد دارای معلولیت در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی حقوق بشر به این نتیجه رسید که پیگیری مداوم سیاست‌های حمایتی خاص از اشتغال اشخاص دارای معلولیت در چارچوب اصلاح و تقویت قوانین و نظارت جدی‌تر نهاد حاکم، می‌تواند زمینه مناسبی را جهت دستیابی به وضعیت شغلی مطلوب متناسب با شرایط و امکانات جامعه و نهایتاً تحقق عدالت اجتماعی فراهم آورد. شریفیان‌ثانی و همکاران (۱۳۸۵)، با بهره‌گیری از روش پیمایش و حجم نمونه ۲۱۶ نفر از دختران و زنان دارای معلولیت جسمی-حرکتی در ایران که به صورت تصادفی انتخاب شدند به این نتیجه رسیدند که اولویت‌های زنان و دختران معلول به ترتیب عبارتند از: اولویت نیاز به آموزش، اولویت نیاز به اشتغال، اولویت نیاز به تشکیل خانواده، اولویت نیاز به رفت و آمد، توانبخشی، اوقات فراغت و برقراری ارتباط. زینعلی (۱۳۸۰)، نشان دادند که مهم‌ترین مشکلات زنان دارای معلولیت جسمی در حوزه اشتغال عدم پذیرش سایر افراد جامعه و فقدان امکانات لازم جهت توانمندی آنهاست. نتایج پژوهش رهوردی (۱۳۸۰) نشان می‌دهد که عدم پذیرش سایر افراد جامعه و فقدان امکانات لازم جهت توانمندی معلولین مهم‌ترین تفاوت شرایط اشتغال معلولین در ایران نسبت به سایر کشورها است.

رانوکیا و کایسدو^۱ (۲۰۲۲)، به بررسی و مقایسه سندهای حقوقی کشورهای مختلف که مربوط به اشتغال افراد دارای معلولیت است، پرداختند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که اگرچه همه کشورها، قوانینی را برای ارتقای حقوق استخدامی افراد معلول دارند، اما در عمل این حقوق نادیده گرفته می‌شوند. مورگان^۲ (۲۰۲۱)، در پژوهشی تحت عنوان با استفاده از روش کیفی و انجام مصاحبه با افراد معلول شهر ابوظبی و تحلیل و بررسی اسناد مختلف مربوط به افراد دارای معلولیت، به این نتیجه رسید که نهادهای حمایت از افراد

1. Roncancio and Caicedo

2. Morgan

معلول در این کشور در بالاترین سطح ممکن به تعهدات خود در خصوص اشتغال‌زایی و حمایت از افراد معلول عمل کرده‌اند و این سطح از عملکرد نهادهای مربوطه می‌تواند الگویی برای سایر کشورها در خصوص رسیدگی به وضعیت اشتغال و تحصیل و در نهایت حمایت از افراد معلول باشد.

جهان و هالووی^۱ (۲۰۲۰)، در مقاله‌ای به تبیین این مسأله پرداختند که چرا در کشورهای در حال توسعه ۸۰ تا ۹۰ درصد افراد دارای معلولیت بیکار هستند، نتایج این پژوهش نشان داد که در جهان امروز که به لطف تکنولوژی و فناوری‌های ارتباطی، شرایط کار از راه دور فراهم شده است، می‌توان برای افراد دارای معلولیت شرایط اشتغال را فراهم نمود. خیاطزاده-ماهانی^۲ و همکاران (۲۰۲۰)، به بررسی این مسأله پرداختند که چرا افراد دارای معلولیت مشارکت کمتری در حوزه اشتغال دارند. این پژوهش از روش کیفی و تکنیک دلفی استفاده کرده است. نتایج این پژوهش حکایت از تأثیرگذاری عوامل فردی، محیطی و اجتماعی بر اشتغال یا عدم اشتغال افراد دارای معلولیت دارد. همچنین دخالت دولت، کارفرمایان و صاحبان صنایع نیز در اشتغال افراد معلول می‌تواند مهم باشد.

ژنگ^۳ و همکاران (۲۰۲۰)، در مطالعه زنان معلول در چین به این نتیجه رسیدند که امروزه رسانه‌ها و فضای مجازی نقش حیاتی در توانمندسازی معلولین، ایجاد کمپین‌ها، اشتغال‌زایی و به‌طور کلی توانمندسازی معلولین بازی می‌کنند. کیم^۴ و همکاران (۲۰۱۹)، نشان دادند که رفاه اقتصادی زنان معلول بین سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۴ به‌طور قابل توجهی بهبود یافته است، اما این رفاه در مقایسه با مردان معلول و همچنین زنان و مردان غیرمعلول بسیار کمتر است. نتایج مقاله کاستاندا^۵ و همکاران (۲۰۱۹)، که دو سازمان متفاوت به بحث اشتغال زنان معلول پرداخته است، نشان می‌دهد که اشتغال زنان به افزایش خودکارآمدی، عزت‌نفس، ارزش‌گذاری کار به‌عنوان منبع درآمد و رشد شخصی می‌انجامد.

امین و عبدالله^۶ (۲۰۱۷)، با بهره‌گیری از روش کیفی و مصاحبه عمیق با ۱۶ نفر از زنان معلول ساکن کشور مالزی به این نتیجه رسیدند که موانع ساختاری، موانع نگرشی و تبعیض در اشتغال از جمله مواردی است که زنان معلول کشور مالزی در زمینه اشتغال با آن مواجه هستند. پیتینیکو و ماروتو^۷ (۲۰۱۷)، در مقاله‌ای به این نتیجه رسیدند که تبعیض جنسیتی در فضای کاری و تجربه متفاوت فضای کار زنان و مردان معلول و سطح درآمد و رفاه متفاوت زنان و مردان معلول از جمله مسائلی است که زنان معلول در بحث اشتغال با آن مواجه هستند. پورکوس و کابیج^۸ (۲۰۱۷)، در مقاله‌ای به این نتیجه رسیدند که زنانی که بعد از سال ۲۰۰۱ خدمت کردند، در مقایسه با مردان، احتمال ناتوانی بیشتری دارند. آن دسته از زنان معلول که ناتوان نسبت به هم‌تایان غیرمعلول خود، بیشتر احتمال دارد در معرض بیکاری و طرد اجتماعی قرار بگیرند.

1. Jahan and Holloway

2. Mahani

3. Zheng

4. Kim

5. Castaneda

6. Amin and Abdualthe

7. Pettinicchio and Maroto

8. Prokos and Cabage

هر کدام از مطالعات پیشین به بخشی از مسأله معلولیت در جامعه پرداخته‌اند، در برخی از مطالعات مسأله اشتغال معلولین و به‌ویژه اشتغال زنان به‌صورت مستقیم اشاره شده است، اما فقدان بررسی جامعه‌شناختی و فرهنگی در برخی از این مطالعات احساس می‌شود. این مطالعات از جنبه‌های متفاوتی به بررسی مسأله معلولیت زنان پرداخته‌اند، هر چند نقطه قوت تمامی مطالعات پیشین این است که توانسته‌اند مشکلات معلولین را در ابعاد مختلف بازنمایی کنند، اما ضعف‌هایی نیز در مورد این مطالعات دیده می‌شود که بررسی آنها می‌تواند در پیشبرد اهداف این پژوهش مهم باشد. بر این اساس این پژوهش قصد دارد از زاویه جامعه‌شناختی و با استفاده از سنت روشی اثباتی و کمی مسأله اشتغال زنان دارای معلولیت را مورد بررسی قرار داده و موانع فرهنگی اثرگذار بر توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت را شناسایی کند.

ملاحظات نظری

۱- اشتغال زنان: در رویکرد نئوکلاسیک برای بررسی مسأله اشتغال زنان و تمایزهای جایگاه زنان و مردان در بازار کار، از عوامل اقتصادی استفاده می‌شود. براساس این رویکرد نظری زنان به علت بهره‌وری کمتر در مقایسه با مردان از درآمد و جایگاه پایین‌تری برخوردار هستند. یکی از پیش‌فرض‌های اساسی اقتصاددانان کلاسیک این موضوع است که در شرایط رقابتی به کارگران دستمزدی معادل با ارزش نهایی محصول پرداخت می‌شود. بهره‌مندی پایین زنان از آموزش، دوری متناوب آنها از شرایط کار به علت مسائلی چون بارداری، پرورش کودک و کم‌بودن تجربه و مهارت شغلی آنها به دلیل همین دوری متناوب از شرایط کار، از جمله عواملی است که از دیدگاه متفکران نئوکلاسیک سبب می‌شود که زنان از سرمایه انسانی پایین‌تری برخوردار بوده و در نتیجه بهره‌وری کمتر و جایگاه پایین‌تری در فضای بازار کار دارا باشند. این تئوری بخشی از مسائل مربوط به اشتغال زنان از جمله نقش‌های متفاوت و مسئولیت‌های خانوادگی را شرح می‌دهد، اما بخش‌های مهمی از آن مبهم و حتی مغفول می‌گذارد و به مسائل و موانع مربوط به کار زنان اشاره‌ای نمی‌کند (رفعت‌جاه و خیرخواه، ۱۳۹۲).

در بخش زنانه بازار کار، تعداد مشاغل به صورت تصنعی و غیرواقعی محدود است. این محدودیت سبب می‌شود، بروز تراکم در بخش زنانه بازار کار می‌شود و این نکته دلیل اصلی پایین بودن جایگاه شغلی و مزد زنان است. از سوی دیگر تفکیک جنسی بازار کار سبب می‌شود تا زنان نتوانند در کسب تعداد زیادی از مشاغل که مردانه لحاظ می‌شوند با مردان رقابت کنند. همین دلیل، با توجه به بیشتر بودن مشاغل مردانه، دستمزدهای مردان را نسبت به زنان بالاتر نگه می‌دارد (Anker, 1998: 15-23).

در رویکرد شغلی انسانی، این رویکرد بر فعالیت و عملکرد متمرکز است؛ چرا که این مدل بر عادات و نقش‌های افراد تمرکز دارد و نگاه و اراده افراد را بررسی می‌کند و فرد را به مثابه یک سیستم پویا تحت تأثیر شرایط اجتماعی و فیزیکی می‌داند. مدل ذکر شده شامل سه عنصر اساسی نقش‌ها و عادات شخص، اراده برای انجام وظایف و فعالیت‌ها و محیط و عملکرد است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود. عادت‌ها زمانی شکل می‌گیرند که رفتارها را با الگوهای تکراری در دنیای اجتماعی همگام کنیم. الگوی عادت با گذر زمان توسعه می‌یابد و شکل‌دهی و عادت‌های ارتباطی افراد را با روال روزمره، هفتگی و ... تقویت می‌کند (Akyurek & Bumin, 2017: 83). نقش‌ها بر مبنای عادت‌های رفتار شکل می‌گیرند و فرد می‌تواند در مورد فعالیت‌ها و حکات و سایر جنبه‌های زندگی خود نظر بدهد. از سوی دیگر اراده فرد برای وظایف و فعالیت‌های وابسته به فعالیت فرد، اهمیت فعالیت برای فرد و رضایت از این فعالیت است. این انگیزه براساس تجربیات گذشته فرد شکل می‌گیرد و با آینده ارتباط تنگاتنگی دارد، همچنین باید عنوان کرد که بر علل و ارزش‌ها و

علائق تأثیر می‌گذارند (Kielhofaner, 2004: 73). از سوی دیگر ظرفیت عملکرد تحت تأثیر سیستم‌های بدن، ناتوانایی‌های ذهنی و شناختی است. این بعد بر نوع بهره‌گیری از بدن برای حفظ عملکرد و فعالیت‌های روزانه و شیوه بهره‌گیری از تجربیات بدن تأکید دارد (Akyurek & Bumin, 2017: 84).

اندیشمندانی که به صورت‌بندی نظریه‌های مبتنی بر جنسیت پرداخته‌اند، بر اهمیت اشتغال و استقلال مالی در رشد شخصیت فرد تأکید کرده‌اند و بر این باورند که وضعیت وابستگی و تابعیت زنان در موقعیت‌های گوناگون مانند خانواده، بازار کار یا خانه با یکدیگر ارتباط دارند و بخشی از یک ساختار اجتماعی هستند که در آن زنان مطیع مردان هستند. در چنین ساختاری تشکل‌های حرفه‌ای مردانه در محدود کردن فرصت‌های کاری زنانه که تهدیدی برای کار مردان به حساب می‌آید، نقش دارند. دستمزدهای پایین‌تر در این ساختار، زنان را وابسته مردان می‌کند و انجام کارهای خانگی را به دست زنان توجیه می‌کند. در کشورهای صنعتی، حتی زمانی که زنان در خارج از خانه کار می‌کنند، باز هم کار خانگی و مراقبت از کودکان شامل مسئولیت‌های زنان است. اما این مسأله در کشورهای جهان سوم و کشورهای در حال توسعه حادتر است. دوآلیته‌های مسئولیتی زنان در خانه و در محیط کار بر ناتوانی آنها در محیط کار می‌افزاید و مشکلات را بیشتر می‌کند، تئوری‌های جنسیتی هم‌چنین بر این نکته پافشاری می‌کنند که مشاغل زنانه انعکاسی از نقش خانگی نیز هستند، چنانکه در اکثر جوامع کار خانگی زنان کم‌ارزش و یا حتی بی‌ارزش تلقی می‌شود. این مشاغل و مهارت‌ها نیز کم‌ارزش هستند. در حقیقت ممکن است مهارت‌های لازم برای برخی از کارهای زنان از مشاغل مردان بیشتر باشد، اما مزد کمتری را شامل می‌شود. به‌علاوه، نظام‌های ارزشیابی کاری در تعیین ارزش کار گرایش به این موضوع دارند که به کیفیاتی که عموماً مربوط به مردان است، مانند نیروی جسمانی، بیش از خصوصیات زنانه مانند چابک‌دستی و شکیبایی بها بدهند (نوروزی، ۱۳۸۳: ۱۷۶).

۲- موانع فرهنگی و معلولیت: کوئیر تئوری^۱، نگاه رایج به مسأله معلولیت را بر مبنای شرایط متفاوت و جسمی بودن یک‌جانبه از افراد به چالش می‌کشد. این نظریه را می‌توان در پژوهش‌های معلولیت نیز برای آگاهی و تقویت یکدیگر به کار بست، نخست اینکه هم اقلیت‌های جنسی و هم افراد دارای معلولیت به‌عنوان اقلیت‌های جامعه، مورد ستم قرار می‌گیرند (McRuer, 2003). بر این اساس، حرکت تدریجی به سوی پذیرش نیز می‌تواند برای بازاندیشی و به چالش کشیدن جسم به‌عنوان یک نهاد ظالمانه مورد ستم قرار گیرد. پس هم رویکرد کوئیر و هم مطالعات معلولیت، طبیعی بودن بدن و دگرجنس‌گرایی را مورد بازاندیشی قرار می‌دهند. به‌عبارت دیگر، معلولیت می‌تواند مرزهای دگرجنس‌گرایی را تهدید کرده یا برعکس. مفهوم دیگری که در نظریه کوئیر پنهان است، این ایده است که جسم سالم و توانا و دگرجنس‌گرایی یک هویت بدن نشانه هستند، چرا که آنها به‌عنوان یک امر طبیعی، نامرئی و بدون نام نگاه شده است (Kafer, 2003). بر این اساس، افراد دچار معلولیت همانند دیگر گروه‌های اقلیت جامعه باید با کلیشه‌ها و فرهنگ‌های غالب مبارزه جمعی داشته باشند.

تئوری مقاومت، دیدگاه دیگری است که قابل ذکر است. این نظریه بر اساس بهره‌بردن از روایت فردی و روش‌های متعددی از کنش اجتماعی و مقاومت شکل می‌گیرد. بر مبنای این رویکرد بررسی مشکلات و معضلات اجتماعی باید شامل مضامینی باشد که واقعیت‌های روزمره افراد دارای معلولیت را تصویر کند و زیست روزمره افراد دارای معلولیت را به تصویر بکشد (Gabel & Peters, 2004). برای درک رفتار انسان و محیط اجتماعی به راحتی نمی‌توان از تقابل و تجربیات فردی و اجتماعی چشم‌پوشی کرد، این رویکرد با تفکیک کردن

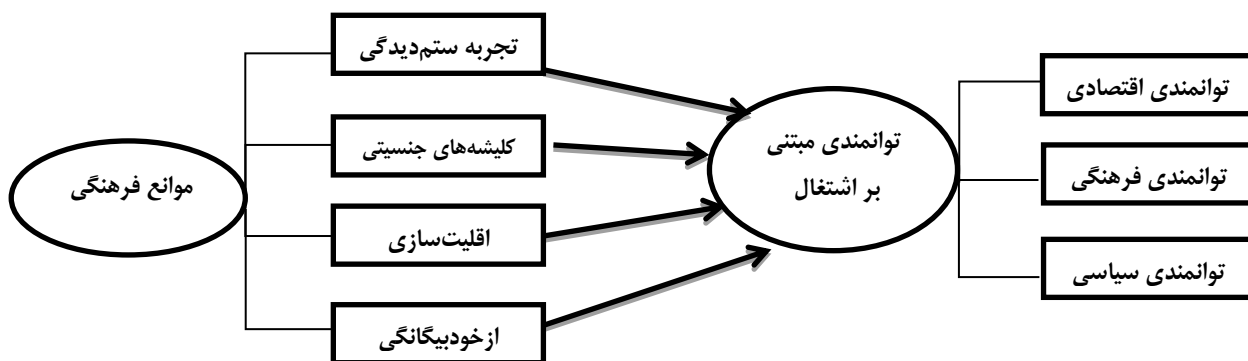
^۱. Queer theory

نحوه به نظر رسیدن جهان در نگاه افراد دارای معلولیت و وضعیت کنونی جهان تلاش می‌کند که چالش‌های این گروه اقلیت به درستی شناسایی شوند. به عبارت دیگر، بررسی همه اشکال تجربه‌ها، نگاه و دید بهتری را در اختیار افراد می‌گذارد، پس مبارزه جهانی علیه ستم به درکی چندگانه از مقاومت نیاز دارد (Gabel & Peters, 2004).

مدل سیاسی- اجتماعی اقلیت معلولیت را حاصل تعامل بین افراد و محیط اجتماعی معرفی‌کند. بر این اساس، مشکلات اصلی که شهروندان دارای معلولیت با آن روبه‌رو هستند را می‌توان در مفصل‌بندی‌های بیرونی یک محیط ناتوان‌کننده یافت تا شرایط داخلی به اصطلاح نقص یا نواقص شخصی. این مدل اگرچه با مدل اجتماعی به‌طور دائمی برساخت اجتماعی معلولیت و انحراف و ستم ناشی از چنین برساخت اجتماعی موافق هستند، اما این مدل، افراد دارای معلولیت را، افراد به حاشیه‌رانده شده‌ای می‌داند که تحت سلطه افراد توانمند هستند و یک اقلیت را شکل می‌دهند؛ بدین صورت که با گذشت زمان موقعیت و جایگاه افراد توانمند تقویت‌شده و جایگاه و شرایط گروه اقلیت که همان افراد دارای معلولیت هستند، ضعیف‌تر می‌شود. بر مبنای این مدل، افراد دارای معلولیت باید خود را به‌عنوان گروه اقلیت و تحت ستم معرفی کنند تا اشکال مختلفی از تعریف خود فراهم شود و با تمرین این تعریف خود به جامعه مسلط و عادی واکنش نشان دهند تا بتوانند امتیازهای بیشتری را از گروه مسلط دریافت کنند (Clare, 2001).

جدول ۱- متغیرهای استخراج شده از مبانی نظری

ردیف	متغیرهای کلیدی	نوع متغیر	شاخص‌ها	منبع
۱	توانمندی مبتنی بر اشتغال زنان دارای معلولیت	وابسته	توانمندسازی اقتصادی	رویکرد نئوکلاسیک
			توانمندسازی فرهنگی	رویکرد شغل انسانی
			توانمندسازی سیاسی	رویکرد تقسیم کار جنسیتی
۲	موانع فرهنگی	مستقل	تجربه ستم‌دیدگی	تئوری مقاومت
			کلیشه‌های جنسیتی	کوئیر تئوری
			اقلیت‌سازی	کوئیر تئوری
			ازخودبیگانگی	کوئیر تئوری

شکل ۱- مدل نظری پژوهش

براساس چارچوب و مدل نظری پژوهش حاضر، می‌توان فرضیه‌های پژوهش را می‌توان این‌گونه صورت‌بندی کرد:

۱. هر چقدر تجربه ستم‌دیدگی زنان دارای معلولیت افزایش پیدا کند، توانمندی زنان دارای معلولیت برای اشتغال کاهش پیدا می‌کند.
۲. هر چقدر کلیشه‌های جنسیتی در مورد زنان دارای معلولیت افزایش پیدا کند، توانمندی زنان دارای معلولیت برای اشتغال کاهش پیدا می‌کند.
۳. هر چقدر اقلیت‌سازی و به حاشیه رانده شدن زنان دارای معلولیت رواج بیشتری داشته باشد، توانمندی زنان دارای معلولیت برای اشتغال کاهش پیدا می‌کند.
۴. هر چقدر از خودبیگانگی زنان دارای معلولیت افزایش یابد، توانمندی زنان دارای معلولیت برای اشتغال کاهش پیدا می‌کند.

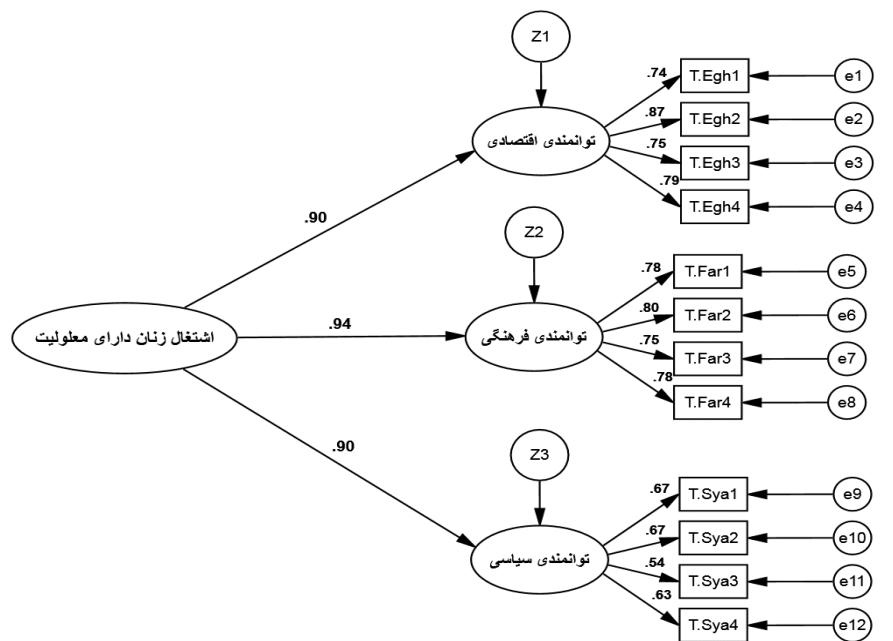
روش و داده‌های پژوهش

روش این پژوهش، کمی و از نوع پیمایش است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد است. روش نمونه‌گیری به شیوه تصادفی ساده است و حجم نمونه با استفاده از نرم‌افزار «سمپل پاور» در سطح خطای ۰/۵ و توان ۸۰ درصد، ۱۸۵ نفر برآورد شده است که به منظور افزایش دقت و با کنارگذاشتن پرسشنامه‌های ناقص، حجم نمونه ۲۰۰ نفر در نظر گرفته شد. به منظور دستیابی به نمونه‌های قابل اعتماد از طریق شناسایی مراکز توانبخشی و بهزیستی شهر خرم‌آباد، جامعه هدف شناسایی شده و پرسشنامه‌ها به صورت تصادفی در بین نمونه‌ها توزیع شد. با توجه به ملاک ورود پژوهش که زنان دارای معلولیت بوده و ملاک خروج، یعنی ناقص جواب دادن به پرسشنامه‌های پژوهش، پاسخ‌های ۲۰۰ نمونه مورد بررسی قرار گرفته و قبل از شروع پرسش‌ها در پرسشنامه، به منظور رعایت مسائل اخلاقی پژوهش به پاسخگویان اطمینان داده شد که مشخصات هویتی آنها ذکر نخواهد شد. همچنین برای تحلیل‌های آماری و استنباطی این پژوهش از رایانه شخصی و نرم‌افزار آماری «اس‌پی‌اس‌اس ۲۶» و برای مدل‌سازی معادله ساختاری از نرم‌افزار «ایموس گرافیک ۲۴» استفاده شده است.

پرسشنامه پژوهش حاضر از نوع محقق‌ساخته است؛ این پرسشنامه دقیقاً متناسب با نیاز مسأله پژوهش طراحی می‌شود، با این وجود مسأله روایی و پایایی پرسشنامه‌های محقق‌ساخته مورد تردید است. به همین منظور، برای حل مشکل روایی و پایایی این نوع پرسشنامه‌ها راهکارهای مناسبی وجود دارد. پس از آنکه شاخص‌های سنجش متغیرهای پژوهش مشخص شد، این شاخص‌ها و گویه‌های مربوط به آنها به اساتید و صاحب‌نظرانی که با موضوع و مسأله پژوهش آشنایی داشته، ارائه گردید و نظر آنها در مورد درستی و قابلیت اعتماد به شاخص‌ها و گویه‌ها از طریق «روایی صوری» بررسی شد. پس از بررسی روایی و حذف و اضافه گویه‌ها، در نهایت ابعاد و گویه‌های موجود در قابل طیف «لیکرت» پنج‌درجه‌ای تنظیم شد و پرسشنامه در مرحله پیش‌آزمون به صورت تصادفی بین ۳۰ نفر از زنان دارای معلولیت توزیع شد و داده‌های گردآوری شده حکایت از پایایی و تأیید اعتبار پرسشنامه داشته است. اندازه‌گیری هر کدام از متغیرها و شاخص‌های مورد استفاده در مطالعه، به کمک سنجه‌ها و پرسشنامه‌های زیر صورت گرفته است:

- (۱) پرسشنامه توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت: اشتغال زنان به معنای توانمندی آنها در حوزه اقتصادی و کسب درآمد مجزا به منظور رفع نیازهای معیشتی خود. در اینجا اشتغال زنان به معنای ایجاد زمینه‌ها و فرصت‌هایی است که به‌واسطه آن زنان دارای

معلولیت می‌توانند تا حدود زیادی به واسطه درآمدی که از اشتغال به دست می‌آورند خودکفا شوند و نیازهای خود را برآورده کنند. برای عملیاتی کردن متغیر توانمندی مبتنی بر اشتغال زنان دارای معلولیت از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است و سپس از طریق «تحلیل عاملی تأییدی» و «ضریب آلفای کرونباخ» پایایی این متغیر و ابعاد مربوط به آن مورد بررسی قرار گرفت. نمره‌گذاری این پرسشنامه در طیف لیکرت از ۱ تا ۵ بوده که از پاسخگویان درخواست شده است تا میزان توافق خود را با گویه‌های این طیف اعلام کنند که در آن ۱= کاملاً مخالفم، ۲= مخالفم، ۳= نظری ندارم، ۴= موافقم، ۵= کاملاً موافقم را نشان می‌دهد. در شکل ۲، مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت آمده است.

شکل ۲- تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم برای سازه توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت

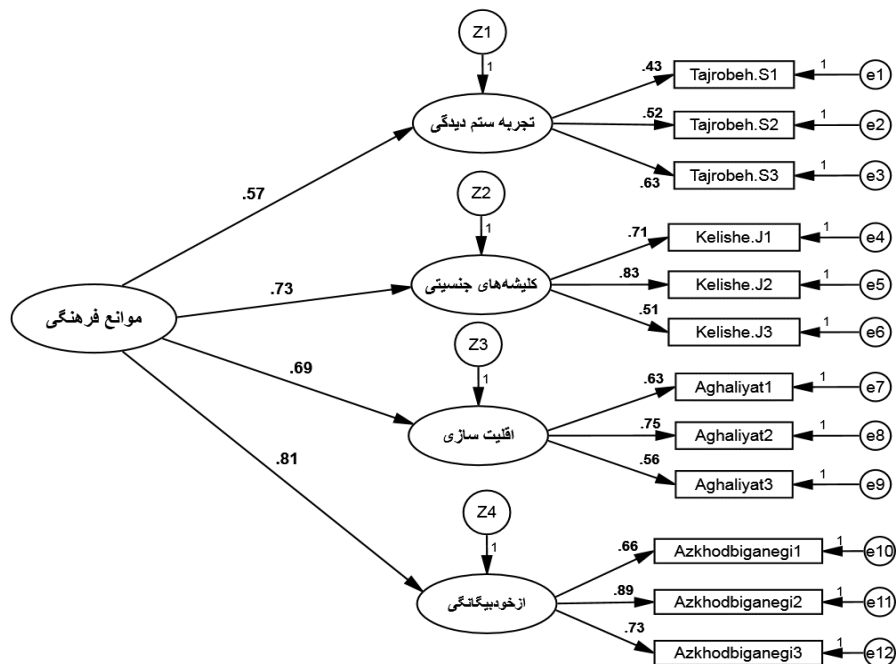
در جدول ۲، گویه‌های عملیاتی شده هر خرده‌مقیاس، نتایج تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم و آزمون آلفای کرونباخ آمده است که با توجه به نقطه برش بار عاملی هر گویه که بین ۰/۴ تا ۰/۹ و نقطه برش مطلوب آلفای کرونباخ که بین ۰/۷ تا ۰/۹ است، می‌توان عنوان نمود که این پرسشنامه از لحاظ پایایی مطلوب و قابل قبول است.

جدول ۲- نتایج تحلیل عاملی تأییدی مرتبه‌ی دوم برای سازه توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت

مقدار پایایی (آلفای کرونباخ)	نتایج تحلیل عاملی			گونه	خرده مقیاس	متغیر
	مقدار Sig	مقدار t	بار عاملی			
۰/۸۶	-	-	۰/۷۴	۱. وجود شغل مناسب باعث استقلال می‌شود.	توانمندی اقتصادی	توانمندی اقتصادی
	۰/۰۰۱**	۱۲/۲۰۶	۰/۸۷	۲. وجود درآمد مناسب، باعث احساس امنیت می‌شود.		
	۰/۰۰۱**	۱۰/۴۰۹	۰/۷۵	۳. کار کردن باعث می‌شود که زیر بار منت کسی نباشم.		
	۰/۰۰۱**	۱۱/۰۴۷	۰/۷۹	۴. وقتی که شغلی داشته باشم، کمتر احساس نقص می‌کنم.		
۰/۸۵	-	-	۰/۷۸	۱. وقتی شغلی داشته باشم، دیگران روی من بیشتر حساب باز می‌کنند.	توانمندی فرهنگی	توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت
	۰/۰۰۱**	۱۱/۷۹۰	۰/۸۰	۲. کار کردن و مستقل شدن، سبب می‌شود خود را جزئی از جامعه بدانم.		
	۰/۰۰۱**	۱۰/۹۵۵	۰/۷۵	۳. اگر شغل خوبی داشته باشم، در محیط کار می‌توانم دوستان خوبی پیدا کرده و از انزوا خاج شوم.		
	۰/۰۰۱**	۱۱/۷۵۷	۰/۷۸	۴. اگر شغل و درآمد کافی داشته باشم، اوقات فراغت بهتری خواهم داشت.		
۰/۷۲	-	-	۰/۶۷	۱. حمایت دولت از اشتغال من، حضورم در عرصه سیاسی را پررنگ می‌کند.	توانمندی سیاسی	توانمندی سیاسی
	۰/۰۰۱**	۷/۹۱۵	۰/۷۵	۲. توسعه نهادهای حامی‌تگر اشتغال، باعث رشد کیفیت زندگی من می‌شود.		
	۰/۰۰۱**	۶/۶۰۰	۰/۶۷	۳. داشتن شغل مناسب، اعتراض به شرایط زندگی را کاهش می‌دهد.		
	۰/۰۰۱**	۷/۵۶۱	۰/۵۴	۴. ایجاد اشتغال برای من، نشان‌دهنده اهمیت من برای حاکمیت است.		
۰/۸۱	-	-	۰/۹۰	توانمندی اقتصادی	کل ابعاد	کل ابعاد
	۰/۰۰۱**	۸/۸۲۶	۰/۹۴	توانمندی فرهنگی		
	۰/۰۰۱**	۷/۷۷۶	۰/۹۰	توانمندی سیاسی		

(۲) پرسشنامه موانع فرهنگی: می‌توان چنین عنوان کرد که فرهنگ شامل آداب مشترک زندگی، اندیشه و کنش انسان‌ها در یک جامعه است و موانع فرهنگی شامل آن عناصری است که جریان فرهنگ را در جامعه مختل می‌کند. برای عملیاتی کردن متغیر موانع فرهنگی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است و سپس از طریق «تحلیل عاملی تأییدی» و «ضریب آلفای کرونباخ» پایایی این متغیر و ابعاد مربوط به آن مورد بررسی قرار گرفت. نمره‌گذاری این پرسشنامه در طیف لیکرت از ۱ تا ۵ بوده که از پاسخگویان درخواست شده است تا میزان توافق خود را با گویه‌های این طیف اعلام کنند که در آن $1 =$ کاملاً مخالفم، $2 =$ مخالفم، $3 =$ نظری ندارم، $4 =$ موافقم، $5 =$ کاملاً موافقم را نشان می‌دهد. در شکل ۳، مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم موانع فرهنگی آمده است.

در جدول ۳، گویه‌های عملیاتی شده هر خرده‌مقیاس، نتایج تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم و آزمون آلفای کرونباخ آمده است که با توجه به نقطه برش بار عاملی هر گویه که بین $0/4$ تا $0/9$ و نقطه برش مطلوب آلفای کرونباخ که بین $0/7$ تا $0/9$ است، می‌توان عنوان نمود که این پرسشنامه از لحاظ پایایی مطلوب و قابل قبول است.

شکل ۳- تحلیل عاملی تأییدی مرتبه‌ی دوم برای سازه موانع فرهنگی

جدول ۳- نتایج تحلیل عاملی تأییدی مرتبه‌ی دوم برای سازه موانع فرهنگی

مقدار پایایی (آلفای کرونباخ)	نتایج تحلیل عاملی			گویه	خرده مقیاس	متغیر فرهنگی
	مقدار Sig	مقدار t	بار عاملی			
۰/۷۲	-	-	۰/۴۳	۱. آزار اذیت به واسطه دیگران در جامعه باعث سرخوردگی‌ام می‌شود.	تجربه ستم‌دیدگی	موانع فرهنگی
	۰/۰۰۱**	۶/۶۶۸	۰/۵۲	۲. تمسخر دیگران به واسطه نقص جسمی باعث ضربه‌های احساسی شدیدی به من می‌شود.		
	۰/۰۰۱**	۷/۷۵۲	۰/۶۳	۳. همواره در فضای جامعه همواره در معرض آسیب‌دیدن هستم.		
۰/۸۶	۰/۰۰۱**	۱۰/۸۲۱	۰/۷۱	۱. جمله "زنان مخصوص کار خانگی هستند"، من را بیشتر سرکوب می‌کند.	کلیشه‌های جنسیتی	
	-	-	۰/۸۳	۲. زنان دارای معلولیت صرفاً می‌توانند ابزاری برای رفع نیاز جنسی باشند.		
	۰/۰۰۱**	۵/۳۲۱	۰/۵۱	۳. احساس می‌کنم، همواره در معرض تجاوز هستم.		
۰/۷۳	۰/۰۰۱**	۷/۴۵۷	۰/۶۳	۱. احساس می‌کنم، بخشی جدا از جامعه هستم.	اقلیت‌سازی	
	۰/۰۰۱**	۱۰/۸۹۷	۰/۷۵	۲. در جامعه باید نقش کمتری ایفا کنم.		
	-	-	۰/۵۶	۳. معلولیت محدودیت است و برای من این امر دوچندان است.		
۰/۷۴	۰/۰۰۱**	۸/۶۷۴	۰/۶۶	۱. به دلیل نقص عضو، از خودم خجالت می‌کشم.	ازخودبیگانگی	
	۰/۰۰۱**	۱۱/۰۳۲	۰/۸۹	۲. به دلیل نقص عضو، خودشم را از دیگران پنهان می‌کنم.		
	۰/۰۰۱**	۱۰/۷۴۲	۰/۷۳	۳. نقص عضو باعث می‌شود از حقوق خودم در جامعه آگاهی نداشته باشم.		
۰/۷۶	-	-	۰/۵۷	تجربه ستم‌دیدگی	کل ابعاد	
	۰/۰۰۱**	۹/۰۹۶	۰/۷۳	کلیشه‌های جنسیتی		
	۰/۰۰۱**	۷/۲۱۴	۰/۶۹	اقلیت‌سازی		
	۰/۰۰۱**	۱۰/۵۲۸	۰/۸۱	ازخودبیگانگی		

یافته‌های پژوهش

(۱) یافته‌های توصیفی

دامنه سنی جامعه آماری این پژوهش بین کمتر از ۲۰ سال و بیش از ۵۵ سال قرار دارد، گروه سنی ۴۱-۵۵ سال بیشترین فراوانی را با ۷۱ نفر و ۳۵/۵ درصد و گروه سنی کمتر از ۲۰ سال با فراوانی ۳ نفر و ۱/۵ درصد، کم‌ترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. به لحاظ تحصیلات، بیشترین فراوانی مربوط به افرادی با مدرک تحصیلی لیسانس با فراوانی ۹۸ نفر و ۴۹ درصد بوده و کم‌ترین فراوانی مربوط به افرادی با مدرک تحصیلی فوق دیپلم با فراوانی ۱۱ نفر و ۵/۵ درصد است. بیشترین میزان پاسخگویی براساس وضعیت تأهل مربوط به گروه مجردها با فراوانی ۱۱۵ نفر و ۵۷/۵ درصد و کمترین آن، مربوط به گروه متأهل‌ها با فراوانی ۸۵ نفر و ۴۲/۵ درصد است. بیشترین میزان پاسخگویی برحسب وضعیت اشتغال مربوط به افراد بیکار با فراوانی ۱۷۸ نفر و ۸۹/۵ درصد و کمترین آن مربوط به افراد دارای شغل با فراوانی ۲۲ و ۱۰/۵ درصد است. همچنین براساس پایگاه اقتصادی - اجتماعی، بیشترین فراوانی مربوط به افرادی با پایگاه اقتصادی-اجتماعی متوسط با فراوانی ۱۰۷ نفر و ۵۳/۵ درصد است و کمترین آن مربوط به افرادی با پایگاه اقتصادی-اجتماعی پایین با فراوانی ۲ نفر و ۱ درصد است.

در جدول ۴، توزیع درصدی پاسخگویان براساس متغیر وابسته توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت آمده است. براساس یافته‌های مربوط به این متغیر، باید عنوان کرد که در بعد توانمندی اقتصادی بیشترین پاسخگویی با ۴۶/۷۵ درصد مربوط به طبقه موافقم است و کمترین پاسخگویی با ۰/۲۵ مربوط به طبقه کاملاً مخالفم، در بعد توانمندی فرهنگی بیشترین پاسخگویی با ۴۲/۱۲ مربوط به طبقه موافقم و کمترین پاسخگویی با ۰/۵ درصد مربوط به طبقه کاملاً مخالفم است، همچنین در بعد توانمندی سیاسی بیشترین پاسخگویی با ۴۰/۷۵ درصد مربوط به طبقه موافقم و کمترین پاسخگویی با ۱/۶۲ درصد مربوط به طبقه کاملاً مخالفم است. در نهایت باید عنوان نمود بیشترین پاسخگویی برای متغیر توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت با ۴۳/۲۰ درصد مربوط به طبقه موافقم و کمترین پاسخگویی با ۰/۷۹ درصد مربوط به طبقه کاملاً مخالفم است.

جدول ۴- توزیع درصدی ابعاد متغیر مربوط به ابعاد توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت

متغیر	ابعاد	کاملاً مخالفم	مخالفم	متوسط	موافقم	کاملاً موافقم
توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت	توانمندی اقتصادی	۰/۲۵	۳	۱۱/۱۳	۴۶/۷۵	۳۸/۸۷
	توانمندی فرهنگی	۰/۵	۵/۶	۱۳/۷۵	۴۲/۱۲	۳۸/۱۲
	توانمندی سیاسی	۲/۶۲	۳/۷۵	۱۸/۳۷	۴۰/۲۶	۳۵
مجموع		۱/۱۲	۳/۷۸	۱۴/۴۱	۴۳/۳۶	۳۷/۳۳

در جدول ۵، توزیع درصدی پاسخگویان براساس متغیر مستقل موانع فرهنگی آمده است. براساس یافته‌های مربوط به این متغیر، باید عنوان کرد که در بعد تجربه ستم‌دیدگی بیشترین پاسخگویی با ۴۳/۱۶ درصد مربوط به طبقه موافقم است و کمترین پاسخگویی با ۰/۶۶ درصد مربوط به طبقه کاملاً مخالفم، در بعد کلیشه‌های جنسیتی بیشترین پاسخگویی با ۳۹/۵ درصد مربوط به طبقه مخالفم و کمترین پاسخگویی با ۳/۶۶ درصد مربوط به طبقه کاملاً موافقم است، در بعد اقلیت‌سازی بیشترین پاسخگویی با ۳۹/۸۳ درصد مربوط به طبقه کاملاً مخالفم و کمترین پاسخگویی با ۵ درصد مربوط به طبقه کاملاً موافقم است. همچنین، در بعد از خودبیگانگی بیشترین پاسخگویی با ۴۰/۸۳ درصد

مربوط به طبقه متوسط و کمترین پاسخگویی با ۱۰/۴۴ درصد مربوط به طبقه کاملاً موافقم است. در نهایت باید عنوان نمود بیشترین پاسخگویی برای متغیر موانع فرهنگی با ۲۸/۰۸ درصد مربوط به طبقه مخالفم و کمترین پاسخگویی با ۴/۸۵ درصد مربوط به طبقه کاملاً موافقم است.

جدول ۵- توزیع درصدی متغیر گویه‌های مربوط به ابعاد موانع فرهنگی

متغیر	ابعاد	کاملاً مخالفم	مخالفم	متوسط	موافقم	کاملاً موافقم
موانع فرهنگی	تجربه ستم‌دیدگی	۰/۶۶	۷/۳۳	۲۲/۱۶	۴۳/۱۶	۲۷/۶۹
	کلیشه‌های جنسیتی	۲۷/۵	۳۹/۵	۱۶/۸۳	۱۲/۳۸	۳/۶۹
	اقلیت‌سازی	۳۹/۸۴	۳۴/۵	۱۲/۶۶	۸	۵
	از خودبیگانگی	۱۰/۸۳	۲۲	۴۰/۸۳	۱۶/۳۳	۱۰/۰۱
مجموع	۱۹/۷۰	۲۵/۸۳	۲۳/۱۲	۱۹/۹۶	۱۱/۵۷	

۲) یافته‌های استنباطی

در جدول ۶، نتایج آزمون همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین متغیر مستقل و وابسته پژوهش و همچنین بین ابعاد مختلف این متغیرها آمده است.

جدول ۶- نتایج ضرایب همبستگی پیرسون بین ابعاد موانع فرهنگی و ابعاد توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت

توانمندی اشتغال زنان دارای معلولیت						متغیرهای مستقل		
مجموع همبستگی		توانمندی سیاسی		توانمندی فرهنگی		توانمندی اقتصادی		
Sig	r	Sig	r	Sig	R	Sig	r	
۰/۰۰۱	-۰/۵۸۰	۰/۰۰۱	-۰/۵۰۶**	۰/۰۰۱	-۰/۵۹۲**	۰/۰۰۱	-۰/۴۳۸**	تجربه ستم‌دیدگی
۰/۴۷۴	۰/۰۵۱	۰/۵۴۳	-۰/۰۴۳	۰/۱۳۲	۰/۱۰۷	۰/۳۳۷	۰/۰۶۸	کلیشه‌های جنسیتی
۰/۰۰۱	-۰/۲۴۲	۰/۰۰۳	-۰/۲۰۹*	۰/۰۲۷	-۰/۱۵۶*	۰/۰۰۱	-۰/۲۸۶**	اقلیت‌سازی
۰/۹۲۰	-۰/۰۷۷	۰/۶۲۱	۰/۰۳۵	۰/۵۱۶	۰/۰۴۶	۰/۱۲۶	-۰/۱۰۸	از خودبیگانگی
۰/۰۰۲	-۰/۳۶۱	۰/۰۰۱	-۰/۴۴۳**	۰/۰۰۵	-۰/۱۹۷**	۰/۰۰۲	-۰/۳۳۳**	موانع فرهنگی
n = ۲۰۰ * P ? ۰/۰۵ , ** P ? ۰/۰۱								

یافته‌های جدول ۶، نشان می‌دهد که بین موانع فرهنگی و اشتغال زنان دارای معلولیت در شهر خرم‌آباد، ضریب همبستگی پیرسون برابر با ۰/۳۶۱- در سطح معناداری ۰/۰۰۲ است که حکایت از رابطه معکوس و معنادار دارد؛ می‌توان اینگونه عنوان نمود که چنین رابطه‌ای در حد متوسط قرار دارد و تفسیر آن به این صورت است که هر چقدر زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد در معرض موانع فرهنگی بیشتری باشند، توانایی اشتغال زنان دارای معلولیت این شهر کاهش می‌یابد؛ بر این اساس می‌توان گفت با اطمینان ۰/۹۹ می‌توان گفت این دو متغیر با هم رابطه دارند و نتایج آن را می‌توان به جامعه آماری تعمیم داد. از سوی دیگر باید عنوان نمود که تجربه ستم‌دیدگی و

اقلیت‌سازی بیشترین همبستگی را با ابعاد متغیر اشتغال زنان دارای معلولیت داشته‌اند؛ این همبستگی معکوس و معنادار بوده است؛ بدین معنا که با افزایش تجربه ستم‌دیدگی و اقلیت‌سازی در میان زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد، توانمندی اقتصادی، فرهنگی و سیاسی آنها در نسبت با اشتغال کاهش می‌یابد. در ادامه به منظور تبیین متغیر توانمندی مبتنی بر اشتغال زنان دارای معلولیت برحسب سازه اثرگذار موانع فرهنگی به تفکیک ابعاد، از مدل رگرسیونی چند متغیره استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۷ آمده است.

یافته‌های جدول ۷ نشان می‌دهد که ابعاد متغیر موانع فرهنگی توانسته است حدود ۴۰ درصد از واریانس متغیر توانمندی مبتنی بر اشتغال زنان دارای معلولیت را تبیین و پیش‌بینی کند. همچنین با توجه به معنادار بودن مقدار F (بزرگ‌تر از $1/96$) و کوچک‌تر بودن سطح معناداری از $0/05$ ، می‌توان گفت که موانع فرهنگی بر اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد تأثیر معناداری دارد. با توجه به ضرایب رگرسیون استاندارد (بتا)، بعد تجربه ستم‌دیدگی با ضریب بتای $-0/555$ ، بعد اقلیت‌سازی با ضریب بتای $-0/302$ و کلیشه‌های جنسیتی با بتای $-0/126$ به ترتیب بیشترین سهم را در تبیین اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد داشته‌اند.

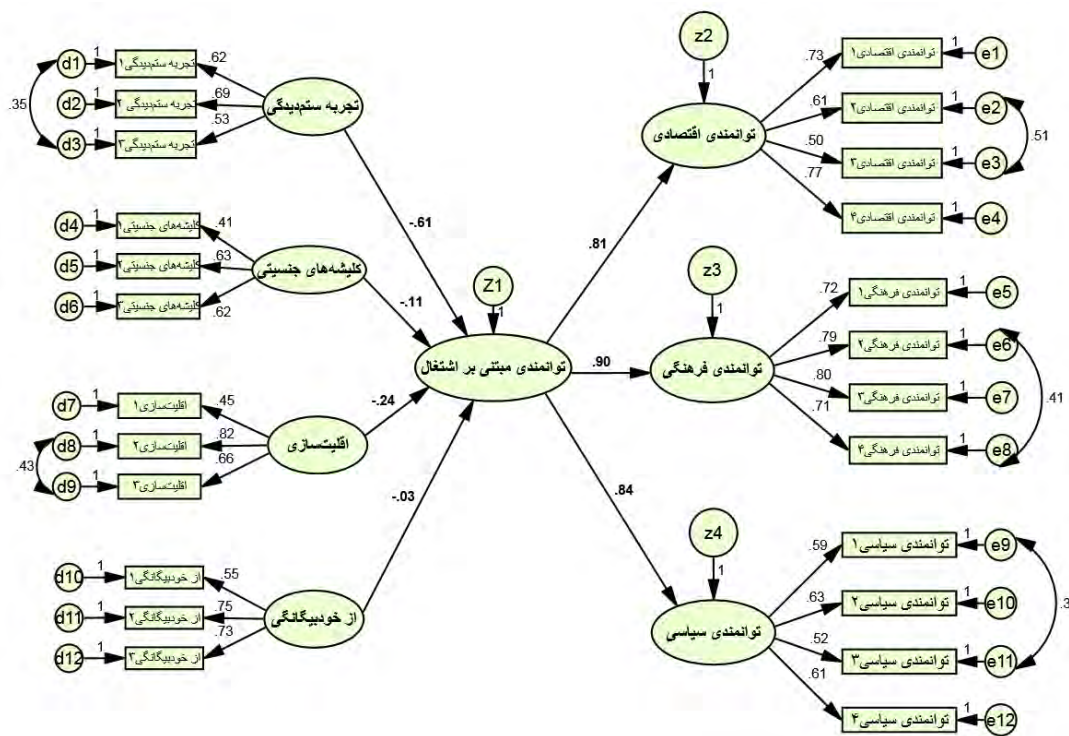
جدول ۷- ضرایب تحلیل رگرسیون سازه‌ی اثرگذار موانع فرهنگی در پیش‌بینی گرایش توانمندی مبتنی بر اشتغال زنان دارای معلولیت

منبع پراکندگی	مجموع مجزورات	درجه آزادی	مجذور میانگین	همبستگی چندگانه	ضریب تبیین	مقدار F	سطح معناداری
رگرسیون	۴۲۹۴/۰۳۷	۴	۱۰۷۳/۵۰۹	۰/۶۳۳	۰/۴۰۱	۳۲/۶۴۰	۰/۰۰۱
باقی‌مانده	۶۴۱۳/۳۵۸	۱۹۵	۳۲/۸۸۹				
کل	۱۰۷۰۷/۳۹۵	۱۹۹					
متغیرهای پیش‌بین	B	خطای استاندارد	بتا	T	سطح معناداری	ضریب تحمل	عامل واریانس
مقدار ثابت	۲۷/۱۱۵	۲/۸۱۰	-	۹/۶۴۹	۰/۰۰۱	-	-
تجربه ستم‌دیدگی	-۲/۷۸۱	۰/۲۰۳	-۰/۵۵۵**	-۹/۹۴۳	۰/۰۰۱	۰/۹۸۴	۱/۰۱۶
کلیشه‌های جنسیتی	-۰/۱۵۴	۰/۰۹۰	-۰/۱۲۶*	-۲/۰۵۷	۰/۰۴۱	۰/۸۱۷	۱/۲۲۴
اقلیت‌سازی	-۰/۸۵۶	۰/۱۸۹	-۰/۳۰۲**	-۴/۵۳۸	۰/۰۰۱	۰/۶۹۳	۱/۴۴۴
از خودبیگانگی	-۰/۳۴۳	۰/۲۰۱	-۰/۱۰۸	-۱/۷۰۸	۰/۰۸۹	۰/۷۶۳	۱/۳۱۱
$n = 200 \quad * P ? / 0.05, ** P ? / 0.01$							

در ادامه مدل معادله ساختاری پژوهش با استفاده از نرم‌افزار ایموس گرافیک در شکل ۴ ترسیم شده است و روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش را نشان می‌دهد. ذکر این نکته ضروری است که قبل از رسم مدل معادلات ساختاری باید یک‌سری پیش‌فرض‌های آماری رعایت می‌گردید. از جمله: ۱- داشتن مقیاس فاصله‌ای متغیرهای مستقل (که این مفروضه رعایت شده است؛ به عبارت دیگر، هم متغیر وابسته و هم متغیر مستقل در سطح سنجش فاصله‌ای قرار دارند) ۲- نرمال بودن توزیع داده‌های تحقیق (که مشخص شد داده‌ها از توزیع نرمال برخوردارند)، ۳- بررسی عدم وجود چندهم‌خطی بودن متغیرهای تأثیرگذار از طریق ضریب تحمل^۱ و عامل تورم

۱. Tolerance

واریانس^۱ (که از این مفروضه هم تخطی نشده است) و ۴- بررسی استقلال خطاها با استفاده از آزمون دوربین-واتسون (از آنجا که مقدار آماره دوربین-واتسون در دامنه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار گرفته است، پیش فرض استقلال خطاها رعایت شده است).

شکل ۴- مدل معادله ساختاری پژوهش

در جدول ۸، شاخص‌های مربوط به آزمون برازش مدل معادله ساختاری پژوهش آمده است. اگر شاخص‌های دو، بر درجه آزادی کمتر از ۲ باشد، برازش عالی، بین ۲ تا ۵ باشد، برازش خوب و بزرگ‌تر از ۵ باشد، برازش ضعیف و غیرقابل قبول است. هر چه شاخص‌های GFI، CFI، IFI، NFI، TLI به ۱ نزدیک‌تر باشند، برازش مدل بهتر است. اگر شاخص RMSEA بالاتر از ۰/۱۰ باشد، برازش ضعیف، بین ۰/۰۸ تا ۰/۱۰ برازش مدل متوسط و بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ برازش مدل مناسب و کمتر از ۰/۰۵ باشد، برازش عالی است (قاسمی، ۱۳۹۲: ۱۶۹-۱۲۶). همان‌گونه که یافته‌های جدول ۷ نشان می‌دهد، مرور دقیق شاخص‌های نیکویی برازش مدل معادله ساختاری پژوهش نشان می‌دهد که الگوی ساختاری از برازش خوبی برخوردار است و تمامی شاخص‌های نیکویی برازش مدل معادله ساختاری پژوهش در بازه قابل قبولی قرار دارند. بنابراین می‌توان این‌گونه عنوان کرد که داده‌های تجربی و مدل معادله ساختاری پژوهش که مبنایی تجربی دارد، به خوبی از مدل نظری پژوهش حمایت می‌کند.

2. VIF

جدول ۸- نتایج آزمون شاخص‌های برازش مدل معادله ساختاری پژوهش

شاخص‌ها	X ² /DF	GFI	AGFI	TLI	IFI	CFI	NFI	RMSEA	PCFI	PNFI
مقدار	۲/۸۳۶	۰/۹۱	۰/۹۰	۰/۹۱	۰/۹۲	۰/۹۱	۰/۹۰	۰/۰۶۱	۰/۸۹	۰/۷۸

در جدول ۹، میزان اثرگذاری مستقیم ابعاد متغیر مستقل بر متغیر وابسته آمده است. براساس یافته‌های جدول ذکر شده، بیشترین میزان اثرگذاری در میان ابعاد متغیر موانع فرهنگی، مربوط به بعد تجربه ستم‌دیدگی است؛ سپس بعد اقلیت‌سازی و کلیشه‌های جنسیتی بیشتر اثرگذاری را بر توانمندی مبتنی بر اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد داشته‌اند، همچنین متغیر از خودبیگانگی اثر غیرمعناداری بر متغیر اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد داشته است.

جدول ۹- بررسی معناداری اثرات مستقیم متغیرهای مستقل بر توانمندی مبتنی بر اشتغال زنان دارای معلولیت

سطح معناداری	نسبت بحرانی (CR)	اثرات مستقیم	اثر مستقیم متغیرها
۰/۰۰۰	-۵/۱۰۹	-۰/۶۱۲	تجربه ستم‌دیدگی <----> مبتنی بر اشتغال
۰/۰۰۱	-۲/۱۵۷	-۰/۱۱۱	کلیشه‌های جنسیتی <----> مبتنی بر اشتغال
۰/۰۰۱	-۳/۲۶۸	-۰/۲۴۸	اقلیت‌سازی <----> مبتنی بر اشتغال
۰/۳۸۷	-۰/۷۹۲	-۰/۰۳۲	از خودبیگانگی <----> مبتنی بر اشتغال

در جمع‌بندی بخش یافته‌های پژوهش باید عنوان نمود که بر مبنای تحلیل‌های صورت گرفته نتایج چهار فرضیه مطرح شده به شرح زیر است:

- فرضیه ۱. براساس نتایج آزمون همبستگی پیرسون، هر چقدر تجربه ستم‌دیدگی زنان دارای معلولیت افزایش پیدا کند، توانمندی آنها در راستای بهره‌مندی از اشتغال مناسب کاهش پیدا می‌کند. همچنین براساس آزمون مدل‌سازی معادله ساختاری باید عنوان نمود که تجربه ستم‌دیدگی اثر معناداری بر اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد دارد؛ بنابراین، این فرضیه پژوهش تأیید شد.
- فرضیه ۲. براساس نتایج آزمون همبستگی پیرسون، هر چقدر کلیشه‌های جنسیتی درباره زنان دارای معلولیت افزایش پیدا کند، توانمندی آنها در راستای بهره‌مندی از اشتغال مناسب کاهش پیدا می‌کند. همچنین براساس آزمون مدل‌سازی معادله ساختاری باید عنوان نمود که کلیشه‌های جنسیتی اثر معناداری بر اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد دارد؛ بنابراین، این فرضیه تأیید شد.
- فرضیه ۳. براساس نتایج آزمون همبستگی پیرسون، هر چقدر اقلیت‌سازی درباره زنان دارای معلولیت افزایش پیدا کند، توانمندی آنها در راستای بهره‌مندی از اشتغال مناسب کاهش پیدا می‌کند. همچنین براساس آزمون مدل‌سازی معادله ساختاری باید عنوان نمود که اقلیت‌سازی اثر معناداری بر اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد دارد؛ بنابراین، این فرضیه پژوهش تأیید شد.
- فرضیه ۴. براساس نتایج آزمون همبستگی پیرسون، بین تجربه از خودبیگانگی زنان دارای معلولیت و اشتغال آنها رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین براساس آزمون مدل‌سازی معادله ساختاری باید عنوان نمود که از خودبیگانگی اثر معناداری بر اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد ندارد؛ بنابراین، فرضیه مذکور تأیید نمی‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

معلولیت نه تنها در ایران، بلکه در سرتاسر جهان همواره به‌عنوان مسئله مهمی مورد توجه بوده است. از سوی دیگر پیوند مسأله معلولیت با توانمندی مبتنی بر اشتغال در نسبت زنان دارای معلولیت معنای تازه‌ای می‌یابد. زنان دارای معلولیت در جامعه ایرانی، علاوه بر اینکه باید با مسأله معلولیت دست و پنجه نرم کنند، در حوزه اشتغال هم از دو جهت با مشکل رو به رو هستند، نخست به واسطه نگاه‌های جنسیتی مردانه/زنانه در بازار کار و تقسیم کار جنسی و دوم به لحاظ شرایط خاص فیزیکی. از سوی دیگر تأمین معاش و هزینه‌های زندگی نیز بار سنگینی است که عمدتاً بر دوش زنان دارای معلولیت سنگینی می‌کند. به نظر می‌رسد بخش مهمی از وجود چنین مسائل و مشکلاتی در زندگی زنان دارای معلولیت از ساختارهای فرهنگی جامعه نشأت می‌گیرد.

همان‌گونه که نتایج پژوهش حاضر نشان داد، موانع فرهنگی که در جامعه ایرانی وجود دارد، نقشی غیرقابل انکار در مشکلات اشتغال زنان دارای معلولیت دارد. این پژوهش به‌طور خاص در شهر خرم‌آباد صورت گرفت و هدف آن بررسی نقش موانع فرهنگی موجود در اشتغال زنان دارای معلولیت این شهر بود. یکی از مهم‌ترین موانع فرهنگی که نقش اساسی در عدم اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد داشت، مسأله تجربه ستم‌دیدگی بود. اساساً زنان در جامعه بیش از مردان در معرض خشونت‌های متفاوتی هستند، جنس دوم بودن در جامعه سبب می‌شود که در بازار کار و اشتغال هم زنان دچار پسرفت شوند، بنابراین، باید اذعان نمود که علاوه بر زن بودن، مسأله معلولیت می‌تواند، عدم اشتغال زنان را وارد فاز جدیدی کند. از سوی دیگر، موانع فرهنگی چون کلیشه‌های جنسیتی و یا قدرت جسمانی پایین زنان، نگاهی هست که همواره در جامعه ایرانی وجود داشته است، حال این نگاه‌های کلیشه‌ای را در کنار مسأله معلولیت قرار دهیم، مشکل زنان برای اشتغال دوچندان می‌شود. از سوی دیگر، اقلیت‌سازی مسأله فرهنگی دیگری است که زندگی زنان دارای معلولیت را به حاشیه رانده است و اشتغال آنان را با مشکل جدی مواجه کرده است؛ اینکه زنان از یک سو به دلیل زن بودن در اقلیت قرار می‌گیرند و از سوی دیگر به دلیل معلولیتی که با آن مواجه هستند.

بنابراین براساس آنچه گفته شد، نتایج این پژوهش بیش از هر چیز با نظریه‌های کوئیر، مقاومت و سرمایه انسانی همخوانی دارد؛ بدین معنا که بر مبنای نظریه کوئیر، زنان دارای معلولیت همواره درگیر کلیشه‌های جنسیتی و ستم‌دیدگی هستند و از سوی دیگر بر مبنای نظریه مقاومت، زنان دارای معلولیت همواره باید در مقابل اقلیت‌سازی و به حاشیه رانده شدن از سوی نظام جنسیت‌سالار مقاومت کنند. از سوی دیگر، بر مبنای نظریه سرمایه انسانی، در جامعه، زنان دارای معلولیت به‌عنوان نیروی انسانی مناسب برای بازارهای کار و اشتغال شناخته نمی‌شوند و بر این اساس زنان در معرض نابرابری اشتغال نیز قرار دارند. نتایج فرضیه‌های این پژوهش با مطالعات داخلی لطیفیان و همکاران (۱۳۹۹)، محمودی و شعبان‌نیا (۱۳۹۷)، صادقی فسایی و فاطمی‌نیا (۱۳۹۳)، زر نشان (۱۳۸۷)، شریفیان ثانی و همکاران (۱۳۸۵)، زینعلی (۱۳۸۰) و رهوردی (۱۳۸۰) و مطالعات خارجی جهان و هالووی (۲۰۲۰)، ماهانی و همکاران (۲۰۲۰)، کیم و همکاران (۲۰۱۹)، امین و عبدالله (۲۰۱۷) و پیتینکیو و ماروتو (۲۰۱۷) همخوانی دارد.

در نهایت باید عنوان نمود که موانع فرهنگی نقشی اساسی در وضعیت اشتغال زنان دارای معلولیت شهر خرم‌آباد دارد، کاهش چنین موانعی، می‌تواند در توانمندی اقتصادی و اشتغال زنان دارای معلولیت این شهر نقش اساسی داشته باشد و از سوی دیگر افزایش چنین موانعی، می‌تواند وضعیت اشتغال و توانمندی زنان دارای معلولیت را بیش از پیش تضعیف کند. رسیدگی بیشتر به نهادهای متولی و مرتبط

به افراد دارای معلولیت، اصلاح قوانین مربوط به اشتغال زنان دارای معلولیت و ایجاد نهادها و بسترهای متفاوت در رسانه‌ها نسبت به افراد دارای معلولیت و خصوصاً زنان، می‌تواند نقش اساسی در توانمندی و اشتغال زنان دارای معلولیت داشته باشد.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول مقاله در رشته جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه است که در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات به انجام رسیده است. نویسندگان مقاله از کلیه مشارکت‌کنندگان در این پژوهش و داوران محترم که در ارتقای کیفیت این مقاله دیدگاه خود را بیان نمودند، تشکر می‌کند.

منابع

- پروین، خیرالله؛ شعبانی، سمانه (۱۴۰۰). خشونت خانگی علیه زنان دارای معلولیت و دسترسی به عدالت در نظام بین‌المللی حقوق بشر، مطالعات حقوق عمومی، ۵۱(۳)، ۶۸-۱۰۶۹-۱۰۴۹. <https://doi.org/10.22059/jplsq.2019.280218.1993>
- رستمیان، آفاق؛ رحمانی فیروزجاه، علی؛ عباسی اسفجیر، علی اصغر (۱۴۰۰). مطالعه جامعه‌شناختی آزار جنسی زنان معلول در استان مازندران، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، ۱۰(۳۵)، ۶۹-۹۰. <https://doi.org/10.22108/srsp.2022.131625.1755>
- رفعت‌جاه، مریم؛ خیرخواه، فاطمه (۱۳۹۲). مسائل و چالش‌های اشتغال زنان در ایران از دیدگاه شاغلان پست‌های مدیریتی، مطالعات توسعه اجتماعی، ۱(۲)، ۱۳۰-۱۵۶. <http://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-33-fa.html>
- رهوردی، کنایون (۱۳۸۰). مطالعه تطبیقی شرایط اشتغال معلولین، [پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده]. دانشگاه تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- زرنشان، شهرام (۱۳۸۷). سازوکارهای حمایت از حق اشتغال اشخاص دارای معلولیت در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی حقوق بشر، پژوهش‌های حقوقی، ۱۳، ۲۵۷-۲۳۷. https://jlr.sdil.ac.ir/article_43980.html
- زینعلی، فرانک (۱۳۸۰). بررسی مشکلات شغلی زنان معلول جسمی، [پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده]. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- شریفیان‌ثانی، مریم؛ سجادی، حمیرا؛ طلوعی، فرشته؛ کاظم‌نژاد، انوشیروان (۱۳۸۵). دختران و زنان دچار معلولیت جسمی-حرکتی: نیازها و مشکلات، توانبخشی، ۷(۲)، ۴۱-۴۸. <http://rehabilitation.uswr.ac.ir/article-1-47-en.html>
- صادقی‌فسائی، سهیلا؛ فاطمی‌نیا، محمدعلی (۱۳۹۳). معلولیت، نیمه پنهان جامعه: رویکرد اجتماعی به وضعیت معلولین در سطح جهان و ایران، رفاه اجتماعی، ۱۵(۵۸)، ۱۵۷-۱۹۲. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2338-fa.html>
- عمودی‌زاده، همایون (۱۴۰۳). رشد جمعیت معلولین در استان لرستان، خبرگزاری ایلنا. <https://www.ilna.ir/fa/tiny/news-1557318>
- قاسمی، وحید (۱۳۹۲). مدل‌سازی معادله ساختاری در پژوهش‌های اجتماعی با کاربرد *Amos Graphics*، تهران: نشر جامعه‌شناسان. چاپ دوم.
- لطیفیان، مریم؛ بنی‌اسد، اسما؛ کمالی، محمد (۱۳۹۹). بررسی ابعاد اجتماعی معلولیت، یک مرور نظام‌مند، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۷(۲۶)، ۵۳-۱۰۱. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2021.51214.395>

- مردانی، زهرا (۱۴۰۲). واکاوی تجربه‌زیسته زنان متأهل دارای معلولیت جسمی-حرکتی از ازدواج و زندگی مشترک؛ مورد مطالعه زنان معلول جسمی-حرکتی شهر راور، [پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده]. رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور.
- محمودی، شبنم؛ شعبان‌نیا منصور، مهدی (۱۳۹۷). بررسی اثربخشی قوانین و مقررات حمایتی در میزان تمایل زنان معلول شهر تهران به اشتغال، مطالعات راهبردی زنان، ۲۱(۸۲)، ۳۵-۵۵. <https://doi.org/10.22095/JWSS.2019.92500>
- نوراحمدی، انسیه؛ رضوانی مفرد، احمد (۱۴۰۲). حمایت حق باروری زنان دارای معلولیت در نظام حقوقی ایران و اسناد بین‌المللی، حقوق اسلامی، ۲۰(۷۷)، ۱۱۹-۱۴۳. https://hoquq.iict.ac.ir/article_706076.html
- نوروزی، لادن (۱۳۸۳). تفاوت‌های جنسیتی در ساختار شغلی، زن در توسعه و سیاست، ۱(۸)، ۱۶۵-۱۷۸. https://jwdp.ut.ac.ir/article_13278.html
- Akyurek, G., & Bumin, G. (2017). Community participation in people with disabilities. In M. Huri (Ed.), *Occupational therapy: Occupation focused holistic practice in rehabilitation* (pp. 81-105). InTech. <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.68470>
- Amin, A., & Abdullah, C. (2017). Malaysian disabled women experiences in employment. *International Journal for Studies on Children, Women, Elderly and Disabled*, 1, 189-194. <https://ijcwed.com/wp-content/uploads/2017/01/IJCWED-122.pdf>
- Anker, R. (1998). *Gender and jobs: Sex segregation of occupations in the world*. International Labour Office.
- Baker, D. L., Miller, E., Dang, M. T., Yaangh, C.-S., & Hansen, R. L. (2010). Developing culturally responsive approaches with Southeast Asian American families experiencing developmental disabilities. *Pediatrics*, 126(Supplement 3), S146-S150. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-14661>
- Castañeda, E., Chiappetta, C., Guerrero, L., & Hernandez, A. (2019). Empowerment through work: The cases of disabled individuals and low-skilled women workers on the US-Mexican border. *Disability & Society*, 34(3), 384-406. <https://doi.org/10.1080/09687599.2018.1545112>
- Clare, E. (2001). Stolen bodies, reclaimed bodies: Disability and queerness. *Public Culture*, 13(3), 359-366. <https://doi.org/10.1215/08992363-13-3-359>
- Gabel, S., & Peters, S. (2004). Presence of a paradigm shift? Beyond the social model of disability toward resistance theories of disability. *Disability & Society*, 19(6), 585-600. <https://doi.org/10.1080/0968759042000252515>
- Ghasemi, V. (2013). *Structural equation modeling in social research using Amos graphics* (2nd ed.). Jame'ehshenasan Publications. [In Persian].
- Jahan, N., & Holloway, C. (2021). *Barriers to access and retain formal employment for persons with disabilities in Bangladesh and Kenya* (GDI Hub Working Paper Series Issue 01). <https://www.researchgate.net/publication/348602904>

- Kafer, A. (2003). Compulsory bodies: Reflections on heterosexuality and able-bodiedness. *Journal of Women's History*, 15(3), 77–89. <https://doi.org/10.1353/jowh.2003.0071>
- Khayatzadeh-Mahani, A., Wittevrongel, K., Nicholas, D. B., & Zwicker, J. D. (2020). Prioritizing barriers and solutions to improve employment for persons with developmental disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 42(19), 2696–2706. <https://doi.org/10.1080/09638288.2019.1570356>
- Kielhofner, G. (2004). *Conceptual foundations of occupational therapy*. F.A. Davis Company.
- Kim, E. J., Parish, S. L., & Skinner, T. (2019). The impact of gender and disability on the economic well-being of disabled women in the United Kingdom: A longitudinal study between 2009 and 2014. *Social Policy & Administration*, 53(7), 1064–1080. <https://doi.org/10.1111/spol.12486>
- Latifian, M., Baniasad, A., & Kamali, M. (2021). Investigating the social dimensions of disability: A systematic review. *Journal of Social Work Research*, 7(26), 53–101. [In Persian]. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2021.51214.395>
- Mahmoudi, S., & Shabannia Mansour, M. (2019). Pathology of supportive provisions for the employment of women with disabilities in Iran's law. *Women's Strategic Studies*, 21(82), 35–55. [In Persian]. <https://doi.org/10.22095/IWSS.2019.92500>
- Mardani, Z. (2023). *Analysis of the lived experience of married women with physical-motor disabilities regarding marriage and cohabitation: A case study of women with physical-motor disabilities in Ravar city* [Master's thesis, Payame Noor University]. [In Persian].
- McRuer, R. (2003). As good as it gets: Queer theory and critical disability. *Journal of GLQ*, 9(1–2), 79–105. <https://doi.org/10.1215/10642684-9-1-2-79>
- Morgan, C. (2021). The experiences of disabled people in the United Arab Emirates: Barriers to participation in higher education and employment. *Disability & Society*, 38(3), 421–444. <https://doi.org/10.1080/09687599.2021.1930520>
- Nourahmadi, E., & Rezvanimofrad, A. (2023). Protecting the right to fertility of women with disabilities in the Iranian legal system and international instruments. *Islamic Law*, 20(77), 119–143. [In Persian]. https://hoquq.iict.ac.ir/article_706076.html
- Nowroozi, L. (2004). Gender differences in occupational structure. *Women in Development and Politics*, 1(8), 165–178. [In Persian]. https://jwdp.ut.ac.ir/article_13278.html
- Parvin, K., & Shabani, S. (2021). Domestic violence against women with disabilities and their access to justice in international law. *Public Law Studies Quarterly*, 51(3), 1049–1068. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/jplsq.2019.280218.1993>
- Pettinicchio, D., & Maroto, M. (2017). Employment outcomes among men and women with disabilities: How the intersection of gender and disability status shapes labor market inequality. In *Research in social science and disability* (Vol. 10, pp. 3–33). <https://ssrn.com/abstract=3035611>

- Pinilla-Roncancio, M., & Rodríguez Caicedo, N. (2022). Legislation on disability and employment: To what extent are employment rights guaranteed for persons with disabilities? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(9), 5654. <https://doi.org/10.3390/ijerph19095654>
- Prokos, A., & Cabage, L. N. (2017). Women military veterans, disability, and employment. *Armed Forces & Society*, 43(2), 346–367. <https://doi.org/10.1177/0095327x15610743>
- Rafatjah, M., & Kheirkhah, F. (2012). The issues and challenges of women's employment in Iran from the viewpoint of working managers. *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 1(2), 130–156. [In Persian]. <http://journals.sabz.ac.ir/scds/article-1-33-en.html>
- Rahavardi, K. (2001). *Comparative study of employment conditions for individuals with disabilities* [Master's thesis, University of Tehran, Faculty of Law and Political Sciences]. [In Persian].
- Rostamian, A., Rahmani Firouzjah, A., & Abbasi Asfajir, A. A. (2021). Sociological study of sexual harassment of disabled women in Mazandaran Province. *Strategic Research on Social Problems*, 10(4), 69–90. [In Persian]. <https://doi.org/10.22108/srsp.2022.131625.1755>
- Sadeghi Fassaei, S., & Fatemi Nia, M. A. (2015). Disability, the hidden part of society: A sociological study on the status of disability in Iran and the world. *Social Welfare Quarterly / Refah Ejemaei*, 15(58), 159–194. [In Persian]. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2338-en.html>
- Shakespeare, T. (2010). The social model of disability. In L. J. Davis (Ed.), *The disability studies reader* (3rd ed.). Routledge.
- Sharifian-Sani, M., Sajjadi, H., Tolouei, F., & Kazem-Nezhad, A. (2006). Girls and women with physical disabilities: Needs and problems. *Archives of Rehabilitation / Journal of Rehabilitation*, 7(2), 41–48. [In Persian]. <http://rehabilitationj.uswr.ac.ir/article-1-47-en.html>
- Zarneshan, S. (2008). Mechanisms to protect "the right to work" of persons with disabilities in the Iranian legal system and international human rights documents. *Journal of Legal Research*, 7(13), 237–257. [In Persian]. https://jlr.sdil.ac.ir/article_43980.html
- Zeinali, F. (2001). *Investigation of employment problems of physically disabled women*. [Master's thesis, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences]. [In Persian].
- Zheng, J., Pei, Y., & Gao, Y. (2020). Social media as a disguise and an aid: Disabled women in the cyber workforce in China. *Social Inclusion*, 8(2), 104–113. <https://doi.org/10.17645/si.v8i2.2646>
- World Health Organization (2022). Disability. Retrieved from: <https://www.who.int/health-topics/disability>